

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Novæ Observationes Et Additiones Ad A. R. P. D. Bartholomæi Gavanti Congreg. Cleric. Regul. S. Pauli ac Sac. Rit. Congregat. Consultoris Commentaria In Rubricas Missalis Et Breviarii Romani

Adjectis Summorum Pontificum & Sac. Rit. Congreg. Decretis usque ad
præsens emanatis

Complectens I. & II. Partem Commentariorum Gavanti in Rubricas Missalis
- Cum Præfatione seu Præmonitione necessaria Bibliopolæ ad Lectorem

Merati, Gaetano Maria

Augustæ Vindellicorum, 1740

VD18 10783695-002

De Epistola, Graduali, Alleluja, Tractu, & Evangelio. X.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40113

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. X. De Epistola, Graduali, Alleluja & Tractu ac de Evangelio.

I. Gavant, pag. 25. col. 1. lit. k *Auctores legend. Epistolam in Missa sive Apostoli, &c.* Ritus hunc legendi Epistolam, seu Lectionem aliquam Sacra Scriptura, ab Apostolis derivasse certissimum est; ut etiam asseverat Card. Bona lib. 2. cap. 6. n. 1. Antonius Bellote in suis *Observationibus* pag. 396. Grancolas in *tract. de Missa* pag. 37. & *de antiquis Liturg.* pag. 504. Praefatus Bona notat, quod antiqui Codices Sacramentorum tam editi, quam MSS. *Post Collectam*, asserunt, sequitur *Apostolus*, id est Lectio ex Apostolo; tamen enim ipsa Lectio ex aliis quoque libris veteris, & novi Testamenti desumatur; ut plurimum tamen ex Apostolo Paulo accipitur; ac propterea solius Apostoli, in praedictis Codicibus fit mentio, & in ipsis Epistola, Apostolus appellatur.

Ratio autem, cur in Missa legatur Epistola ante Sacrificium, est, quia hoc Sacrificium est *Mysterium Fidei*; ut dicitur in forma Consecrationis Calicis: & ideo conveniens fuit, ut praecederet *Instructio Fidei* per Lectionem Prophetarum, & Apostolorum. Quare Concilium Carthaginense IV. *Can. 84.* ut refertur in *cap. Episcopus de Consecratione distinet. 1.* sic statuit -- *Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive Gentilem, sive Haereticum, sive Judaeum, usque ad Missam Catechumenorum* -- Rationem hujus Decreti reddit D. Thomas *part. 3. quest. 83. art. 4. ad 4.* quia in ea parte Missae continetur instructio Populi. *Perficus lib. 3. cap. 2. dub. 2. §. 1. de Epistola.*

Observandum occurrit in his Sacris Lectionibus, quod quando haec desumuntur ex libris Moyse, vel Salomonis, de eorum nominibus non fit mentio. Ideo autem retinetur nomen Moyse in Lectione libri Gene-

sis, v. g. quia Dominum exacerbavit, qui haesitavit ad aquas contradictionis. De Salomone tacetur nomen, quia deceptus fuit mulieribus, & propter infamiam Idololatris. Ita sentit Johannes Baptista de Rubens in *no. Rationali Div. Offi. lib. 2. cap. 28.* Verum genuina ratio esse videtur, quia illis libris in Sacris Bibliis nomen Moyse, & Salomonis non praefertur.

In Missa Sollemni cantatur Epistola à Subdiacono; quamvis in antiqua Subdiaconi Ordinatione, sive ex Concilio Carthaginensi, sive ex Aquisgranensi, sive ex Ordine Romano, nihil prorsus reperitur, quod ad legendam Epistolam referri possit; ut fuisse ostendunt Hallier *de materia, & forma Ordinationis* §. 16. num. 46. & Morinus *de Sac. Ord. nat. part. 3. exerc. 1. cap. 2.* Lectorem olim per traditionem Codicis ordinabatur: qui Ritus adhuc hodie perseverat; & in Ecclesia Orientali traditur eis Codex Epistolarum S. Pauli quas publicè legant in Ecclesia. Quo verò tempore ceperint Subdiaconi legere Epistolam, dubium est. Estimant aliqui Seculo octavo hoc contigit; nam Amalarius, qui initio Seculi IX. claruit *lib. 2. cap. 11.* *Miror*, inquit, *qua de re sumptus sit usus in Ecclesia nostra, ut Subdiaconus frequentissimè, non ergo semper, legat Lectionem ad Missam, cum hoc non reperitur ex ministerio sibi dato in Consecratione commissum, neque ex literis Canonicis, neque et nomine suo.* Et in fine capituli subdit: *Subdiacō postquam statutum est à Patribus nostris, ut Subdiaconus legeret Epistolam, vel Lectionem.* At quando id statutum fuerit, non dicit Amalarius. Quare Card. Bona in *rebus Liturg. lib. 2. cap. 6. num. 3.* existimat,

ante coepisse Diaconos legere Evangelium, quàm Epistolam Subdiaconos. Certum tamen videtur, Subdiaconos jam à Gregorii Magni temporibus in Ecclesia Romana Epistolam recitasse: quippe Gregorius ipse in Concilio Romano decrevit, ut Diaconus Evangelicæ Lectionis officium inter Missarum sollempnia exsolveret; Psalmos verò, ac cæteras Lectiones Subdiaconi recitarent. Videatur Epistola 44. libri 4. veteris editionis.

Huc spectat sequens Decretum, nimirum -- Quòd deficiente Subdiacono pro Missa Sollemni, data necessitate potest permitti per Superiores, ut substituatur constitutus in Minoribus Ordinibus ad cantandam Epistolam, paratus absque manipulo. Ita S. R. C. die 6. Julii 1698. & datur in nostro Indice sub n. 330.

Cæterum de Ritu & antiquitate canendi Epistolam in Missa Sollemni, & eam dicendi in Missis Privatis, tractant eruditè supra allegati Auctores, nimirum Card. Bona, Belotte, Grancolas, & præter istos Hugo Menardus in not. & obs. in libr. Sacram. S. Gregorii Papa, pag. 7. necnon Jo. Ant. Pallotta lib. 2. cap. 12. qui etiam agunt de illis verbis Deo gratias, quæ Minister profert post lectam Epistolam à Sacerdote in Missa Priv. vel ab Acolyto, submissa voce, post cantatam Epistolam in Missa Sollemni.

II. Rubric. n. 2. pag. 25. & Gavant. ibid. col. 1. lit. o *Graduale, &c.* Graduale idem sonat ac Gradale, & componitur ex aliquibus versibus, qui semper dicuntur in Missa post Epistolam, excepto tempore Paschali; tunc enim dicuntur duo versus cum quatuor Alleluja, ut notatur in Missali in Sabbato ante Dominicam in Albis. Tempore autem Paschali omittitur Graduale, quia hoc est signum doloris, & laboris; illud verò tempus exultationis. Rupertus Abbas lib. 1. cap. 34. Nec obstat, quòd Graduale dicatur à die Paschæ, usque ad Sabbatum in Albis exclusive: tunc enim dicitur pro renatis fonte Baptismatis; ut intelligant, ac discant,

Gavant. Rubr. Miss.

quòd in vocatione, qua vocati sunt, laborare, & continuo sese exercere debeant. Ex eodem Ruperto lib. 8. cap. 1. Sed advertendum est, quòd licet infra Octavam Paschæ dicatur Graduale in Missa de tali Octava; nihilominus, si pro re gravi cantaretur aliqua Missa Sollemnis Votiva; tunc post Epistolam talis Missæ: non esset dicendum Graduale; sed loco illius, duo versus tali Missæ convenientes cum quatuor Alleluja. Ita Bisius lit. G. n. 54. §. 2. & seqq.

Dicitur autem Gradale, seu Graduale ex loco, ubi cantabatur olim dicti versus, nimirum à gradibus, vel Altaris, ut ait Gavantus hic: vel quia cantabatur juxta Gradus ambonis, sive editoris suggesti, quos ascendebat Diaconus, ut pergeret ad cantandum Evangelium. Ita Rabanus lib. 1. cap. 33. Cantantur autem eo tempore in Missa Sollemni dicti versus intitulati *Gradale*, seu *Graduale*, ne in silentio vacet totum illud tempus, antequàm cantetur Evangelium. Ita Bellarminus lib. 1. cap. 16. de Missa. Romæ præfatum Graduale solet à Cantoribus celerius, seu tardius cani; ut respectivè ad functiones Diaconi commensurentur.

Nomen Responsorii accepit dictum Graduale, sive Gradale, vel quia Lectioni Sac. Scripturæ convenire, & correspondere debet: vel quia uno canente, Chorus consonando respondet: ante autem id solus quisque agebat; nunc verò unus interdum, interdum duo, vel tres communiter canunt, Choro in plurimis respondente. Ita V. Card. Thomasius in præfatione antiq. librorum Missarum pag. 21. ubi offert etiam textus variorum Ordinum Romanorum, in quibus describuntur varii modi pro diversitate temporis cantandi tale Responsorium, seu Gradale Missæ. Afferit Isidorus lib. 1. cap. 8. de Eccles. Officiis, Responsorium ab Italis inventa esse; sed à quo præcisè, & quo tempore instituta sint, incertum est. Sunt qui eorum Auctorem adstruunt fuisse Cælestinum;

S

num;

num; Alii verò Gregorium Magnum. De Gregorio certissimum est, quòd in suo Antiphonario per ordinem digessit, quæ in singulis Missis per Annum cantari solent ad usum psallendi, vel aliquos Psalmi versiculos, vel integrum Psalmum inter Epistolam, & Evangelium: verum multò antiquiorem Gregorio fuisse saltem in Africa, ex Augustino clarè ostenditur initio sermonis 33. Cætera quæ pertinent ad Sacram eruditionem prædicti Gradualis in Missa dicendi, tradit Cardinalis Bona *lib. 2. cap. 6. n. 5.* nec non Card. Thomafius, qui pariter per eruditè discurret de dicto Graduali in citata præfatione præfixa suis antiquis libris *Missarum, à pag. 21. usque ad p. 29.* & in alia præfatione alterius sui operis, cui Titulus *Responsoria, & Antiphonaria Romana Ecclesie pag. 4. & seqq.* Præterea agunt etiam de hoc Graduali Hugo Menardus, Antonius Bellotte; & alii Auctores à nobis superius citati in Observationibus ad Rubricam superiorem n. 1. hujus tit. de Epistola.

III. Gavant. pag. 26. col. 2. lit. q. *Additur versus Alleluja, &c.* Præter ea, quæ tradit Gavantus in suis Commentariis, quoad ea, quæ spectant ad Sacram eruditionem dicti Hymni *Alleluja*, nonnulla exaravit Ven. Card. Thomafius in cit. præfatione præfixa suis antiquis libris *Missarum pag. 29.* ubi inter cætera dicit, Sozomenum *lib. 9. cap. 39. Historia Tripartita* asserere, semel in Anno, die ipso Paschæ tantum *Alleluja* Romæ cantari solitum fuisse; cujus tamen dicta Card. Baronius ad diem 5. Aprilis pluribus S. Hieronymi testimoniis refellit; sed utriusque sententiam conciliare studet cit. Thomafius, dicendo, quòd in die tantum Paschæ cantabatur quidem Ritu publico dictum *Alleluja*; cæteris verò diebus ex B. Hieronymi traditione quisque suo arbitrato, ut mallet, *Alleluja* cantaret.

Cæterum Seculo sexto jam ad Missas cantabatur *Alleluja* Romæ, non solum Paschatis die, sed per totam consequentium die-

rum Quinquagesimam Paschalem. Perlegantur reliqua, quæ cit. loco tradit Thomafius, & ea quæ pariter edidit Card. Bona *lib. 2. cap. 6. n. 5. circa originem, & Ritus præfati Hymni Alleluja.*

IV. Gavant. pag. 26. col. 2. lit. r. *Primum earum Auctorem serunt fuisse Abbatem Nogerum, &c.* Post *Alleluja* in aliquibus Festivitatibus dicitur Sequentia, quæ, ut Gavantus, vocatur Jubilatio ab Ordine Romano; & appellatur Sequentia, quia per cantus amonitatem ad Sequentia præparat. Ita Hugo Victorinus *de Offic. Eccles. cap. 13.* vel quia sequitur ad *Alleluja*. Dicitur etiam Prosa, quia caret lege metri; ut notat Cornelius Schultingius relatus à nostro Gavanto *tit. 6. prima partis lit. e.*

Quamvis Gavantus hoc loco innuat primos Auctores Sequentiarum, quæ aliquando dicuntur in Missa; nihilominus, quibus Auctoris referendæ sint illæ Sequentiæ, quæ dicuntur in variis Sollemnitatibus, adhuc incertum est: varii varia tradunt; videantur igitur Cardin. Bona *lib. 2. cap. 6. n. 6.* Billus *lit. S. n. 186.* Grancolas *de antiqua Liturg. pag. 511.* Pallotta *cit. loc. Marcellus de Cavalariis in Statuta Sac. tit. 12. & Antonius Bellotte in suis observ. pag. 43.*

V. Gavant. pag. 27. col. 1. lit. z. *Tractus dicitur à trahendo.* Omnes Rubricarum interpretes conveniunt cum Gavanto, circa hujus nominis *Tractus* etymologiam, cui verè dicatur à trahendo: quia reverè continuatâ serie modulationis (ut ait Card. Thomafius in præf. superius cit.) unius Cantoris non interruptâ responsionibus aliorum intercentium perageretur: sic enim *traculum canere* dicitur cantor, quemadmodum Latini *traculum dicere, traculum tangere, &c.* à trahendo scilicet in longum sine intermissione, non intertumpendo seriem Orationis, aut percussionis; vel susurri. Amalarius *lib. 3. cap. 12.* Hoc autem est differentiam inter Responsorium, & Tractum, quòd primo Chorus respondet; Tractui verò nemo

Ex eodem Amalario cit. ab eod. Card. Thomasio. Tractus totus dicebatur ab uno solo Cantore, qui erat diversus ab illo, qui cantabat Gradale, sive Responsorium.

Alia, quæ spectant ad originem, & Ritum prædicti Tractus, traduntur à cit. Card. Thomasio, nec non à Card. Bona lib. 2. cap. 7. pag. 5. à Stephano Durandi de Ritibus Ecclesie lib. 2. cap. 2. & à cæteris aliis Auctoribus, à nobis suprâ cit. qui agunt eruditè de omnibus Missæ partibus.

VI. Rubric. n. 6. p. 27. & Gavant. pag. 28. col. 1. lit. b. *Dicitur Evangelium, &c.* Morem legendi Evangelium in Missa antiquissimum esse, ab Apostolis derivatum, nemo est, qui in dubium revocet, cum omnes SS. Patres hanc veritatem contestentur, quorum auctoritates congerit Card. Bona lib. 2. cap. 7. nec non Joseph. Catalanus in suo recenti, & erudito opere de Codice Sancti Evangelii lib. 2. cap. 1.

VII. Rubric. n. 6. p. 27. & Gavant. pag. 28. col. 1. lit. c. *In principio Evangelii, &c.* Evangelium, quod in Missa Privata legitur à Sacerdote celebrante, in Missa Sollemni, antiquitus legebatur ab aliquo ex Lectoribus, ad quos spectabat Divinæ Scripturæ Lectiones in Ecclesia recitare; ut tradit S. Cyprianus epist. 34. qui Aurelianum, & Cælestinum Confessores ad Lectoris gradum, ut Evangelium legerent, exeret. In Hispania verò id quandoque Subdiaconos præstitisse constat ex Concilio primi Toletani Can. 4. celebrati Anno 401. Certum nihilominus est, præsentem Ritum recitandi Evangelium à Diacono in Missa Sollemni antiquissimis etiam temporibus in Ecclesia, tam Græca, quàm Latina, viguisse: id enim statutum legimus lib. 2. Constit. Apostolorum cap. 57. & à Concilio Valensi coacto Anno 529. cujus Canon 2. hæc habet: *Si Presbyter aliqua infirmitate prohibente, per se ipsum non poterit predicare; SS. Patrum Homilie à Diaconibus recitentur: si enim sunt digni Diaconi, quæ Christus in Evangelio locutus est, le-*

gere; quare indigni judicentur SS. Patrum expositiones publice recitare? Eiusdem antiqui Ritus mentionem facit Hieronymus in Epistola ad Sabinianum, ubi cit: *Evangelium Christi quasi Diaconus leſtitabas.* Aliæ auctoritates, quibus confirmari potest hæc veritas, adducuntur à Cardinal. Bona, & à Josepho Catalano, nec non à Billo tom. 1. lit. E. n. 147. §. 1. & seqq.

Idem præfatus Bona observat cum aliis eruditis, quos suppresso nomine citat, sollemnem hanc Evangelii lectionem non fuisse olim tributam Diacono ex vi Ordinationis: quamvis enim antiqui Sacramentorum Codices Evangelii à Diacono lecti meminerint; nunquam tamen in eorum Ordinatione traditum eis librum Evangeliorum apparet, nec ea verba prolata, quæ hodie in usu sunt: *Accipe potestatem, &c.* quæ forma deest etiam in antiquissimo Codice MS. Bibliothecæ Casanatensis, qui continet Ritum conferendi Sacros Ordines.

Cætera spectantia ad Ritum, & Ceremonias adhibitas in cantando sollemniter Evangelium à Diacono, quibus ornatus vestibus, quæ in parte Ecclesie, quibus luminibus, quomodo prævia thurificatione, & alia huiusmodi, videri possunt apud cit. Auctores, nimirum Card. Bona, Josephum Catalanum, Antonium Bellotte, Grancolas loc. cit. Martene lib. 1. art. 5. de antiq. Eccles. Ritibus. Solum hæc pauca hic lubet tradere, nimirum quòd Diaconus præfatus temporibus in ambone Evangelium legebat, erantque in Ecclesia, pro viris, & mulieribus loca distincta. Diaconus vertebat se versus Meridiem, ad partem scilicet virorum; at nunc vertitur ad Aquilonem: cujus mutationis causam, & originem ex Missis Privatis processisse, in quibus Sacerdos non in ambone, sed in Altari versus Septentrionem legit Evangelium, tradit Micrologus lib. 1. cap. 9. Hinc apparet, quàm verum sit, multa hodie pro Lege haberi in his, quæ pertinent ad Ecclesiasticas observationes, quæ partim ex abusu

irreperunt: quorum originem, cum recentiores ignorent, varias conantur congruentias, & mysticas rationes invenire, ut ea sapienter instituta vulgo persuadeant. Porro isti, ut scitè Hieronymus de Origene dixit: *Ingenii sui adinventiones faciunt*

*Ecclesia Sacramenta: quibus autem Ceremoniis impræsentiarum utatur Diaconus in Missa Sollemni, & Sacerdos in Missa Privata, quando legitur Evangelium, non exatè tradimus, insistendo Gavanti verbi-
gii in 2. part. sui Theauri tit. 6.*

Novæ Observationes, & Additiones ad Gavanti

Tit. XI. De Symbolo.

I. Gavant. pag. 29. col. 1. lit. h *Symbolum autem, quod recitatur in Missa, non est Apostolorum, quod initio Ecclesia &c.* Ejectis ab Ecclesia Catechumenis, poenitentibus, & aliis, qui finito sermone in ea remanere non poterant, incipit Missa Fidelium, cujus initium desumitur à Symbolo; quod diebus Dominicis, & in aliis quibusdam Festis cantari consuevit. Triplex autem est Symbolum. Primum Apostolorum, ab ipsis scilicet Apostolis conditum, quo solo, velut tessera Fidei nostræ, usa est Ecclesia, usque ad tempora Nicæni Concilii. Secundum est ab ipsa Synodo Nicæna compositum contra hæresin Arianam. Tertium denique est Constantinopolitanum, à Synodo prima Constantinopolitana vulgatum adversus Macedonii errores; quod Symbolum, cum in paucis differat à Nicæno, non raro ab Auditoribus cum isto confunditur; ut sit etiam à nobis, qui Symbolum Constantinopolitanum recitantes in Missa, Nicænum appellamus. Est & aliud Symbolum, quod vulgò creditur Athanasii Alexandria Patriarchæ; sed nullus est illius usus in Sacrosancto Missæ Sacrificio.

Apostolorum Symbolum primis Ecclesiæ temporibus inter Missarum sollemnia recitari consuevit, Gav. ntus hic & Antonius Bellotte in suis observ. ad Rit. Eccles. Laudun. p. 437. ex Dionysio Areopagita, & S. Petri Liturgia demonstrare conantur. Verùm cum & opera sub nomine Dionysii Areopa-

gita vulgata, aliqui docti Scriptores suppositicia esse contendant, & Liturgia S. Petri qualis modò edita est, sit à quopiam Graeco recentiore conscripta; nullum ex his scriptis argumentum certum peti potest pro Gavanti Sententia. Itaque proferimus incertum esse possumus, num tribus primis Ecclesiæ Seculorum Apostolorum Symbolum alioquod fuerit usum in Sacrificio Missæ. De Nicæno igitur Symbolo, vel Constantinopolitano, quæstio in futurum posse videtur. Quis illud in Liturgia primum dici præceperit, adhuc ignoramus. Radulphus Tungrensis *prop. 23.* & Bern. Augiensis *cap. 25.* quorum sententiam implexi sunt Gavantus hic, aliique Scriptores, existimant, à Marco Summo Pontifice Silvestri successore decretum fuisse, ut Nicænum Symbolum in Sacrificio Missæ recitaretur. At Innocentius III. *lib. 2. de Mysteriis Missæ cap. 44.* cum pluribus aliis scribit, S. Damasum illud ad exemplum Græcorum recitari jussisse. Verùm hæc sine ullo antiquo teste dicuntur, & ipsis antiquis testibus contradicunt. Græci enim in vivis degente Damaso Papa, non hunc Ritum admiserant: scribit enim Theodor. Lector *Histor. Eccles. pag. 563.* ead. Val. quòd Timotheus Constantinopolitanus Episcopus *Symbolum Fidei septuaginta & octodecim Patrum in singulis Collectis recitari præcepit in odium Macedonii, quasi non susciperet id Symbolum, quod antea sanctè recitabatur quotannis die Magno Parasceve.*